

zolódik izomzat, ujjperec és könyökizület, talán egy ruhaujjas karnak – a tompán fénylő fémből formált, hímzéssel ékesített ruhaujját, még külön is finoman vert csipkekézelő díszíti.

A csarnok felmagasított része, amit arab szóval *álmemórnak* neveznek, adott illő helyet a Szentírás szentségének. Itt állt ő, a mózesi törvénykönyv, a tanítómester és az ítélőbíró, a törvénykönyv, melyet támadhatatlannak és tévedhetetlennek ismert el nem csupán a saját népe, hanem keresztények és mohamedánok, eretnekek és szektások egyaránt.

Amott fenn kellett volna – hullaként felravalozva – tanúsítania az ezeréves náci birodalom jövőendő nemzedékei előtt, hogy a baron rohamoszlopok minő uralkodó magaslatot rohamoztak meg és foglaltak el. Ilyen módon maradt meg a helyén a mózesi törvénykönyv – viszont Hitler birodalma az ezer év letelte előtt kilencszázkilencven évvel széjelpukkadt és elbűzölgött, mint az ördögszelentés.

1945

Jólesz László fordítása

K. H. Frank utolsó lépte

Pontban egy órákor halotti csend uralkodik majd a tömegben, és az elítélt fegyőrök kíséretében kilép a kis ajtón az udvarra, melyet élve nem hagy már el többé.

Az elítélt nyugodt, határozott léptekkel megy majd előre, azzal a tartással, amelyet – mint arról bennünket, pankráci tisztviselőket már tájékoztattak – egész éjjel már jó előre begyakorolt. „Megőrizni a tartást...”

Csak nyolc ilyen lépést kell megtennie. A bejáratnál nyolclépésnyire, a börtönudvart a magas fogházépületig kitöltő gyep sarkában az elítélt a népbírósgot látja majd maga előtt. Ismeri az ott álló férfiakat és nőket – csaknem három hónapig állt előttük, adott számat nekik, válaszolt a kérdéseikre. Ma egyetlen kérdés sem hangzik már el, s nem kell válaszolnia sem. És itt nincs már fülhallgató sem, mely a neki feladott kérdések és az azokra adott válaszok fordítását továbbítja.

Az elítélt ismeri ezeket a férfiakat és nőket, akiket ma lát első ízben a szabad ég alatt, és utoljára még hátralevő életében. Ismeri a főtisztelendő urat is, aki az elnök mellett ül.

Néhány órával ezelőtt ismerkedett meg vele, Monseigneur Týlínekkel, aki bement a cellájába, hogy meggyóntassa, vigaszt nyújtson neki, és feladja az utolsó kenetet. Az elítélt azt felelte, hogy bár teista, azaz istenhívő, köszönettel visszautasítja a szolgálatait.

Az elnök körül ülő többi embert nem ismeri az elítélt, és hátralevő ideje alatt már nem is fogja őket megismerni. Ezek ugyanis az orvostudomány képviselői, akiknek az a feladatuk, hogy elhálózásának tényét megállapítsák majd.

Miután Monseigneur Týlínek dolgavégzetlen elhagyta a cellát, az elítéltnak bevitték a vacsorát: sonkát, tojást és némi innivalót. „Hóhérkaja” – mondta az elítélt szarkasztikusan az anyanyelvén. Ezt azonban nem helyes németiséggel mondta, a „hóhéretkezés” kifejezést kellett volna használnia; ezen a hóhértől kapott utolsó étkezést szokták érteni. Az általa használt szó a Harmadik Birodalomban alakult ki, mert minden tisztátalan és zavaros politikára jellemző, hogy tisztátalanul és zavarosan fogalmaz. A naci vezetők – és elsősorban Hitler – még beszélni sem tudtak helyes németiséggel.

Miközben az elítélt megteszi a nyolc lépést, csak és kizárólag előre néz, és nem oldalra. Így észre sem veszi, hogy már odaért az emelvényhez. Egy évvel ezelőtt, amikor még a Német Birodalom államminisztere, a Cseh és Morva Protektorátus legfelsőbb SS- és rendőrfőnöke, teljhatalmú kormányzója, élet és

halál ura volt, s korlátlanul élt is e hatalmával, amikor még Karl Hermann Frank rettgett zsarnok volt, akkor másféle emelvényeket emeltek a számára. Itt csupán egy durván ácsolt rúd áll egy fölerősített horoggal, még keresztgerenda sincs rajta, ami nélkül pedig az ember általában egy akasztófát elképzelni sem tud. De higgyék el, ez mégis akasztófa. Egy lépcső, vagy talán inkább létra, mint lépcső vezet fel hozzá, és ott fenn három fekete öltönyt viselő fiatalember várja, hogy végrehajtsa hivatali tisztéből következő feladatát.

Karl Hermann Frank utolsó ízben áll bírái előtt, és begyakorolt keménységgel tekint rájuk.

A bírói székek mögött végeláthatatlan és merőben szokatlan tömeg tolong. Merőben szokatlan, mivel ez a tömeg előreenged az első sorokba mindenkit, aki szemmel láthatólag a náciizmus áldozata, élő vádirat: nyomorék, megcsontított, eltorzított arcú. Valamennyien látni akarják megkínzójukat és gyilkosukat, amint az letűnik erről a világról.

A hóhér is az érintettek közül való, és hivatását, ellentétben Csehország történelmi híróibakóival – Mydlářsal, Pippergerrel és Wohlschlägerrel –, nem a pénz kedvéért gyakorolja. Az ő utódjuk, Nenáhlo, azt a kínszenvedést akarja megbosszulni, melyet ő maga és barátai viseltek el hat éven át Oranienburgban és Sachsenhausenban.⁹⁴ Két segédjével fekete öltönyben várakozik az emelvényen...

Az elítélt ott áll a népbírák között, és hallgatja a végső formásokat. Utolsó kívánságát, hogy ne megkötözve vigyék a bitófához, teljesítették. Kegyelmi kérvényére nem érkezett válasz.

Frank egyébként is keskeny ajka teljesen eltűnik, feje előrebukik, csaknem fe hanyatlik, de aztán hirtelen megint a magasba kapja, két lábát, mely eddig kényelmesen pihent, ismét összecsapja. „Megórizni a tartást!”

Felolvassák az enunciaciót, ami voltaképpen az ítélet szó szerinti megismétlése, melyet az elítélt és a hallgatóság az előző nap már hallott, és ma az újságban már elolvashatott. Elhangzik mindez németül is, kizárólag az elítélt kedvéért.

De őt már nem érdekli, végső idegesség lesz úrrá rajta. Elmélyült köröket ír le a jobb lábával, fejét egyre csak körbe forgatja, végignéz az előtte térdelő fényképészekre, akik mind le akarják őt kapni, majd a hatalmas felvevőgépeken, melyek mindenfelől őrá irányulnak.

Mindkét keze idegesen mozog. Balján tegnap még aranygyűrűt viselt. Amikor a pankráci börtönbe hozták, elvették tőle a gyűrűjét, s ő folyton csak azt az óhaját ismételte, hogy ezt visszaadhassa. Tegnap éjjel az ügyvédje visszaadta neki a gyűrűjét, és ekkor Frank nagy viszontlátási jelenetet adott elő. A gyűrűbe vésvé e szavak álltak: *Isten óvjon! Lola, 1940. IV. 14.* Frank ma már nem viseli a gyűrűt... valószínűleg elveszítette már ab-

béli hitét, hogy Isten meg tudja még oltalmazni.

A tolmács befejezte az enunciació felolvasását, és megkérdezi az elítéltet, hogy van-e még valami megjegyzése.

Egészen csendesen, szinte még a számunkra, akik közvetlenül mellette állunk is, alig hallhatóan suttogja el Karl Hermann Frank az utolsó szavait. Talán kinyilatkoztatásnak szánja az utókornak, vagy a felette ítélező nép iránti megvetését akarja kifejezni. Am a suttogó hang meghazudtolja e szándékát.

– A német nép – suttogja – tovább él, ha nekünk meg kell is halnunk. Éljen a német nép, éljen a német szellem...

Aztán a bíró jelt ad. Az elítélt megérti, hátraarcot csinál, és megint tesz nyolc lépést. Ezúttal az akasztófához. Fellépdél a lépcsőkön, és végignéz a tömegben.

Ezzel vége – már nincs miről tudósítani.

Ott fenn lóg egy ember, aki – ha egyáltalán valaha is az volt – már nem az.

1945

Striker Judit fordítása

A kötetről

Egon Erwin Kisch (1885–1948), aki Prága szülőtte, neveltje és a hasonlíthatatlan eredeti prágai szellemiség egyik legkiválóbb német tollú képviselője volt, gazdag műfajteremtő életművében igen fontos – sőt, néhol megkülönböztetett fontosságú – helyet biztosított a katoná és a háború témájának. Változatosságunk ezekből a csaknem öt évtizedet felölelő műveiből készült, külön ciklusokra bontva a Monarchiáról és az első világháborúról, a különböző korok katonai bűnügyeiről, valamint a fasizmusról és a fasizmus ellen vívott küzdelemről (különös tekintettel a Spanyol polgárháborúra) szóló írásait. Tudomásunk szerint kötetünk az első ilyen jellegű tematikus gyűjtemény Kisch életművéből.

A kötetben öt új, magyarul még nem publikált írás szerepel. A *Víz alatti utazás* (Fahrt unter Wasser), az *A flotta első és utolsó kifutása* (Erste und letzte Ausfahrt der Flotte), a *Vérfürdő a Drinán* (Massakre in Fluß), a *Mentőöv egy kis hídon* (Rettungsgürtel an einer kleinen Brücke) és a *K. H. Frank utolsó léptei* (Die letzten Schritte des K. H. Frank)

címűek. (Hungarian translation © *Striker Judit*, 1987. A szöveghűséget *Imre Katalin* ellenőrizte.)

Új fordításban közöljük a magyarul már megjelent, de összevont, csonka szövegű *Prágai pitaval* öt, kötetünkbe illeszkedő írását. *Tiszt urak* (Offiziere), *Két fékezhetetlen lovas* (Zwei Kavaliere exzedieren), *A tolvaj és a király* (Käsebir und Fredericus Rex), *Gyilkosok mauzóleumot építettek legyilkolandó áldozataiknak* (Mörder bauten dem zu Ermordenden ein Mausoleum) és *Lenore*. (Hungarian translation © *Jólesz László*, 1987. A szöveghűséget *Imre Katalin* vizsgálta.)

Kisch egyik-másik témáját több ízben is feldolgozta. Így a *Vérfürdő a Drinán* valójában *A riporterkatona lesz* című – kötetünkben nem szereplő – írása egyik részletének kinagyított, kibővített variánsa. A *Win-dischgrätz hercegné halála* pedig *A vak Methodius balladá*i című hosszabb elbeszéléseinek egyik betéttörténete, melyet önálló karcolatként is közreadott. Mivel a két szöveg teljesen azonos, textusunkat – egyetlen mondat módosításával – *A vak Methodius balladából* emeltük át.

Magyarázatra szorul, hogy miért vettük fel Kisch mindkét írását Alfred Redlről. Nos, abból a megfontolásból, hogy tisztázzuk egy felettebb méltatlan misztifikáció alól. A *Redl ezredes* című film ugyanis – egyéb történelmi és pszichológiai képtelenségei mellett – egy olyan diszkreditáló megjegyzést tartalmaz,

miszerint egy bizonyos prágai újságíró részese lett volna annak az állítólagos manipulációnak, amelyet Ferenc Ferdinánd főherceg szervezett az ezredes ellen. Úgy érezzük, tartozunk Kisch emlékének azzal, hogy újból megjelentetjük a nevezetes üggyről szóló mindkét írását. (Itt jegyezzük meg, hogy Fodor Ernő egyébként kifogástalan fordításának egyik részletét – szerkesztői megfontolásból – Tandori Dezső fordításához igazítottuk.)

Válogatásunk a következő Kisch-kötetektől készült: *Hetzjagd durch die Zeit*, Berlin, 1926; *Kalandozások öt világrészben*, Bp., 1954; *Ein Schnellzug wittert Morgenluft*, Praha, 1959; *Der rasende Reporter*, Berlin–Weimar, 1972; *A Redl-ügy*, Bukarest, 1974; *Szenzáció, szenzáció!*, Bp., 1974; *Prager Pitaval und Späte Reportagen*, Berlin–Weimar, 1975; *Prágai utcák és éjszakák*, Bp., 1978; *Kriminallisztikai kalandozások*, Bp., 1978.

Jegyzetek

- 1 Litográfus: könyvnyomdász.
- 2 Oberst Knopp von Unterhausen: unterhauseni Knopp ezredes.
- 3 Oberste Knopf von Unterhosen: alsónadrágok legfelső gombja.
- 4 Radetzky, Johann Joseph Wenzel gróf (1766–1858): osztrák hadvezér, a Monarchia itáliai hadseregének főparancsnoka, az 1848/49-es olasz forradalmi felkelések elfojtója.
- 5 Benedek Lajos báró (1804–1881): osztrák hadvezér, az 1866-i königratzi (Hradec Králové-i) veszített csatában a Monarchia csapatainak főparancsnoka.
- 6 Waffenrock: katonai díszkabát.
- 7 Landwehr: a közös hadseregen belüli önálló osztrák véderő (tkp. a honvédség osztrák megfelelője).
- 8 Epopeia: hősköltemény.
- 9 Fájerverkli (Feuerwerk): tűzijáték.
- 10 Prinz Eugen: Szavojai Jenő hercegnek, a kiváló osztrák hadvezérnek szentelt, a korszakban általánosan ismert katonainduló.
- 11 Honoris causa: tiszteletbeli.
- 12 Regruta: újonc.
- 13 Sarzsi: tiszthelyettes.
- 14 Trén: katonai szállítóoszlop.
- 15 Kuzin (Cousin): unokatestvér.
- 16 Aggyusztiung (Adjustierung): felszerelés.
- 17 Extrawurst: különleges engedély, felhatalmazás.
- 18 Az első világháború Ausztria–Magyarország 1914. július 28-i, Szerbiának küldött hadüzenetével vette